

Teataja

ESTNISK TIDNING FÖR POLITIK OCH KULTUR

Nr 14 (957) 24. juuli 1965 22. aastak

Moskva surve Soomele kasvanud

Soome välispoliitika, mille tähtsamatel elementidel on sõbraliik suhete arendamine idapoolse suure naabriga, koostöö Skandinaavia riikidega ning erapoolete teatlemine nii palju kui olukord seda lubab, on käesoleval aastal siindunud teatav pööre.

Pöörde tekitas president Urho Kekkonen veebruaris toimunud külaskäik Moskvasse, kus ta selatas, et Soome saab säilitada oma erapoolete ainult nii kaua kui säilib rahu Euroopas. See vihje Soome loobumisele erapoolete võimaliku sõja korral Euroopas tekitab tormi Soome avalikus arvamusel, kes ei olnud kuigiagi valmis seda aksepteerima. Oli ju president Kekkonen sügisel 1961, pärast nn. noodikriisi ja Novosibirskis toimunud läbirääkimisi ita-naabri tollaegse peaministri Hruštšoviiga seletanud, et Soome erapoolete poliitika peab vastu ja peab pidama vastu "kõigis oludes, aja muutustest hoolimata".

Nii radikaalset muutust välispoliitika suuna Soome välituse pooli sõltuvalt seletustega, et "midagi ei olnud muutunud". Need kiinutused ei suutnud aga avaliku arvamist rahustada, vaid nõuti olukorra arutamist mis, eduskunna, kuna president ei saavat ometi üksi riigi välispoliitikat tähtsates küsimustes määrata. Nõuti ka lähemat informatsiooni presidendi avalduste tagajärgi kohta.

See jäi aga saamata. Ilmne on, et Atlandi liidu MLF-plaandiga. Kekkonen ütles oma Moskva kõnes, et Soome on mures selle plaani tõttu, kuna see — tema arvamist mööda — ähvardab rahu Põhja-Euroopas. Püüda selle oli ju Moskva juba eelmise aasta lõpul ähvardanud astuda vastustamale, kui MLF-plaan peaks teoks saama ja kui saksased saaksid kaasarajamiseks õiguse tuumrelvade kasutamisel Atlandi liidu raamides. Kui mitte varem, siis oli pärast presidenti Kekkoneni Moskva-kõnet selge, et need N. Liidu võimalikud vastusammud puudutaksid otseselt ka Soomet. See ei olnud ka õieti väga üllatav, kuna Moskvas, eriti sõjaväe ringkondades oldi alati olnud väga huvitatud sõjaliselt mis. Põhja-Soomest, mida olid tõendanud vene marsallide sagedased külaskäigud sinna.

Soome suurim ajaleht "Helsingin Sanomat" konstateeris pika ja ägeda pressipoleemika lõpuks, et president ei olevalt mõelnud seda, mida ta Moskvas ütles. Et see lehti siin aga eksis, tõendas Soome valitseva erakonna, maalitud peahäälkandaja "Maakansa" 9. aprilli juhtkiri, kus otse ja avameelselt öeldi, et "Soome erapoolete poliitika eesmärgiks on olnud niisuguse olukorra säilitamine, kus ei ole vaja rakendada sõprus- ja abiandamislepingus eeldatud konsultatsioone — kuna see tähendaks erapoolete lõppu". Tegelikult läks see juhtkiri presidendi Moskva-kõnest veel sammu kaugemale, kuna selles ei räägitud sõjast Soome erapooletest loobumise eeldusena enam midagi. Ainult üks ajaleht polemiseeris sellele vastu. Põhjusteks oli ilmselt osalt ka see, et Soome valitus oli umbes samal ajal olnud teeskoosseisu kutsutud N. Liidu sarakonda, kus venelaste poolt esitati soomlastele kahtlemata teatavaid soovide.

Olukorra tõsidust kiinnitas ka president Kekkonen kõne Harpundis 11. aprillil, kus ta ütles, et erapoolete ei ole mingi otstarve

iseensust, vaid ainult vahend, ja et kui Soome rahvuslikud huvid seda nõuavad, Soome loobub erapooletest. Lähemat selle kohta president ei öelnud, mil viisil see toimuks, kuid ilmselt on, et alternatiivideks võiksid olla näiteks ühinemine Varssavi paktila või kahepoolse sõjalise lepingu sõlmimine Moskvas.

Presidendi Stokholmi-kõnet enam ükski soome ajaleht sisuliselt ei analüüsinud. Tähelepanv on, et "Maakansa" on hiljem mitmel korral rõhutanud presidendi kõne mõtet — "rahvuslike huvide" asemel esikohale erapoolete kõrval. Näib, et kõige sellega on tahetud Soome avaliku arvamist ette valmistada selleks, et vajaduse korral Soome loobub oma praegusest deklareeritud erapoolete poliitikast. Millal ja mis tingimustel niisugune olukord ehk tekib, on midagi raske öelda. Ka vahendab kahtlemata N. Liidu võimalusi aktiveeriks Soome suuna praegune keeruline rahvusvaheline olukord ning ta sisemised raskused. Ka võib Moskva kindel olla järeus reaktioonis Skandinaavias, kui ta peaks sundima Soomet avalikule kõrvakäikumisele oma senisest poliitikast.

Auhimati uusi segakooriga

Kanada Seedriur 2. segakooriga laulude võistluse žürii (K. Raid, R. Toi, E. Purje) vaatas läbi 22 siseseaetud töö ja otsustas 1. auhinna mitte välja anda, 2. auhinna (50 dollarit) sai "Talgulaul" — autoriks osutus Salme Purre Sõderlõhest 3. auhinna anti neli: "Käole", "Pulmas", "Kivikull" ja "Üle kodumäe" autor Salme Purre. Peale selle said preemiaid Juhana Aavik ("Kuldakallis kodumaa"), Salme Purre ("Jaaniõhtu") ja Elmar Rajaloo Sydney's ("Kui mina hakkas laulma").

Eesti arhitektid renoveerivad Viiburi lossi

Okup. Eesti arhitektid renoveerivad Viiburi lossi, mis pärast seda avatakse turistidele. Lossis seatakse sisse ka hotell ja restoran. Pihi Olevi torni ehitatakse lift, mis kergendab tõusmist torni ülemisele korrale, kust avaneb ilus vaade üle Viiburi linna ja selle ümbruse.

Soome ja N. Liidu vahelises 1944. a. vaherahulepingu venelaste loovutatud Viiburi lossi, mis ehitatud 13. ja 14. aastaja vahetuses, on üks Soome ajaloo kuulsamaid lossse ja huvitavamaid vaatamisväärsusi, mille pärast aastasadad jooksul käinud mitmeid veneiseid lahinguid. Hiljuti korraldas nädalaleht "Suomen Kuvalehti" ankeidi lossi restaureerimise kohta. Küsituleud viiburlastest osa kiitis häaks mõtte, et eesti arhitektid renoveerivad lossi, kuid osa oli arvamisel, et ka soome asjatundjad oleks tulnud kutsuda kaasa.

Sõjakas "Rahukongress" Helsingis

Aastaid ettevalmistatud kommunistide ühe suurima ja paremini finantseeritud rindeorganisatsiooni — n. n. Maailma Rahuliidu — suursõjast Helsingis kujunes nii kestvusest kui ka osavõtjate arvult vähemaks kui see oli kavastatud. Kongressi kestvus oli 8 päevalt lühendatud viiele päevale — 10.—15. juulini. Ja varem teatatud 2.600 delegaadi asemel oli Helsingi kogunenud vaid 1.460 osavõtjat. Rahusti räägiti kongressil vähe — seda enam kujunes kogu kongress vihaseks agressiivseks propagandamanifestatsiooniks USA ja eriti selle Vietnamipoliitika vastu.

Kongressi ametliku statistika kohaselt võitis sellest osa 1.460 delegaati 98 riigist. Euroopa oli esindatud 688 osavõtjaga, Aasia — 336, Ladin-Ameerika — 162, Aafrikast — 140 ja USA-st, Kanadast, Austraaliast ja Uus-Meremaa — 125 osavõtjat. Neile lisandusid teiste kommunistlike rahvusvaheliste rindeorganisatsioonide esindajad. Kommunistliku bloki maadest oli saanud 113 ajakirjaniku, sadakond lääne ajakirjaniku jälgis samuti kongressi tööd, nende hulgas ka arvukad delegatsioonid balti ja rootsi eesti keelorganisatsioonide esindajad.

Kongressi töö toimus seitsemes komisjonis, kus kasitleti 10 peateemi. Esimene komisjon käsitles Vietnami ja Vietnami küsimusi kuuksel kongressi valdavalt kõige domineerivaks diskussioonibloki. Selle kõrval arutati veel tervet rida kommunistide tavalisi teemasid nagu rahvaste vabanemine koloniaalsurve alt, tuumrelvade tsoonid. Lääne-Saksamaa küsimus, rassiline rõhuline jne.

Maailma Rahuliit oli Moskva poolt finantseeritud organisatsioon ja seega ka N. Liidu poolt rangelt kontrollitud. Rahuliidu nõukogu, juhatuses, sekretariaadis ja ka kongressi ettevalmistavais organites domineerivad Moskva bloki maad ja funktsionärid nii ulatuslikult, et kongress algusis võis arvata, et Puna-Hiina opositsiooni siin kuigi suuri võimalusi ei ole, et eriselt suurt mõju avaldaks tuus. Aga juba varem toimunud tormisel Moskva nn. rahutoimil ja Stokholmi ettevalmistaval nõupidamisel olid Hiina võitlused lõpuni giruhand saavutanud suurt edu.

Ja ka Helsingis ründasid Hiina, Albaania ja rea nende küsilaste aktsioonigrupid kongressi massiivset ülekaalukat enamusit julge otsustavusega, häbematusena ja osava taktikaga. Juba esimesel kongressi päeval süüdistasid hiinlased kongressi juhatus "ebademokraatlikkuses", vabade diskussiooni takistamises, kahtlastes manipulatsioonides resolutsioonide kavade ja ko-eksistentslike meeleolude süstimises kongressi väheteadlike kaasajooksikute hulgas. Nad nõudsid eristungit oma seisukohtade esitamises, ilmselt muidu ähvardades koos rea delegatsioonidega Helsingist lahkuda.

Et kongressi fassaadi päästa tuli hiina aktivistidele järgi anda ja nii peeti 12. juuli õhtul erakordne õppelühen, kus hiina peadeleagaat koos 7 teise oma rühnagrupi esindajaga kongressile esitas oma seisukohad. Sõnavõtte peameeloodiaiks olid muudugi erakordselt teravad rühnagrupid USA ja selle Vietnami-poliitika vastu, aga selle kõrval toimus pidevaid nõelapisteid ka Moskva "rahusõprade" vastu. Moskvas süüdistati poliitilises mustakutsus, tühises sõnadetegemises, kahepaiksuses ja ebakommunistlikes manipulatsioonides. Ika ja jälle rõhutasid hiinagrupi sõnavõtjad nii eripileumil kui ka veelgi teravamalt hiljem komisjonides, et Moskva ja selle kättemaksed on küll lubanud Vietnami "vabastamisarmeele" igakülgselt sõjalist ja materjalset abi, aga senini pole seda abi praktiliselt kasugil näha olnud. See on ju tühihjade sõnade tegemine ja paljas loobimine — rõhutas hiina peadeleagaat.

Moskvakuulekad delegatsioonid lähevad isegi nii kaugele, et nad ei julge isegi USA-d nimepidi nimetada ja soovivad kooselamist sellise riigiga, mis hiina referendim arvates on vaid "verine agressor ja uus-hitlerism". Hiina aktsioonidel näis olevat ka ilmselt edu: eriti

peamiselt noortest kommunistidest koosnevate Aafrika ja Aasia delegatsioonide juures näisid hiinaaktivistid vägagi populaarsed olevat.

KOKKUPÕRGE KOOSOLEKU JUHATAJA JA KÕNELEJA VAHEL

Järgmisel õhtul püüdis Moskva Hiina aktsiooni pehmedada saates tulle oma "rahulikumis" vana kaardiväe. Erakordselt kokkukutsutud täispileumil esinesid sellised rahupoostid nagu Ilja Ehrenburg, Artur Lunavitski, Rootsi, Pablo Neruda, USA tüdruki kommunist Herbert Aptheker jt. Ka Jean Paul Sartre pidi esinema, aga saabus Helsingi alles kongressi eelviimisel päeval.

Aga ka seda Moskvatruud manifestatsiooni püüdis Peking osavalt segada. Bertrand Russell'i rahuisorganisatsiooni sekretär Ralph Schöneman oli luba saanud ette lugeva vana senilise filosoofi rahuläkituse. See oli siult jäme kallaletung USA-le. Aga noor sekretär ei püüdnud vaid Russell'i kirja ette lugemise, Ta jätkas vaprit ka veel oma enda teeside saali karjumist. Need olid juba õige kangte laadi: kõik maailma riike kutsuti üles diplomaatilisel vahekorral USA-ga lõpetama, president Johnson tuleb anda rahvusvahelise kohtu alla rahvamõrva pärast jne. See oli juba liig.

Saalis tõusis üldine ärevus ja komin. Koosoleku juhataja, N. Liidu — Soome nn. sõprusühingu esimees prof. Göran von Bonsdorff kirjutas korrapäevale, et need mikrofonid noore sekretäri käest ära võtaksid. Neid polnud aga kohal, keegi ei osanud midagi ette võtta ja pika hahemega noor inglase jätkas imekiiresti oma "teeside" etteviitamist. Siis vihistus von Bonsdorff juba põhalikult: tiise professorihärra vihutas end imevärsse osavusega üle juhatuses.

laua, tormas inglase juurde ja kiskus selle käest mikrofoniselle ürgse jõuga, et kaalid rebenesid ja laulambid ümber paiskusid. Noor inglase aga näris täiesti kõrist ja hiina delegatsioon aplodeeris vaimustusega.

Soome avalikkus jälgis kongressi teravalt USA vastu suunatud sõnavõtte ilmsel rahutusega. Need kallaletungid USA-le olid tihti nii teravad ja toored, et välisajakirjanike peres arvati, et diplomaatilised sammud USA poolt on paratamatud. Avalikult sellest siiski midagi teada ei olnud.

Helsingi suur "rahukongress" lõppes väga segases ja kaootilises olukorras ning meeleoludes. Sedaole Helsingi saanud kaasajooksikutele, mõningatele ka tõsiste raasõpradele ja pooleasjale kirikute esindajatele oli kongressi lõppedes muudugi täiesti selge, et Maailma Rahuliit on oma senise osavalt varjatud kommunistliku rindeorganisatsiooni iseloomu praegu täiesti kaotanud. Helsingi kongressi domineerisid seekord täielikult sõjakad ja agressiivsed aktivistide grupid. Rahust räägiti sel kongressil õige vähe, kui üldse, sõjakas agressioon ja ähvardavate kallaletungiloosungite paistamine vaba ja kapitalistliku maailmas vastu, eriti USA vastu, oli kongressi täiesti domineerivaks põhitooniks. Üks rahvusvahelise uudistebiuro esindaja tähendas kongressil tavalavalt, et ta on harva ühel rahvusvahelisel kongressil kuulnud nii metsikult ja oheldamatut sõjakiirveste viibutamist.

Näib, et rohkem tagasihoidlikumad Rahunõukogu vanad liikmed, eriti just ka radikaalsete teadlaste, literaatide ja rahuaaktivistide hulgast olid kongressile tulemata jäänud ja ilmselt jäädv praegusest organisatsioonist üle enam eemale. Kongressi lõpul teatas ka senine kaalaeagne Rahunõukogu president inglase prof. J. D. Bernal, et ta esimehe kohalt tagasi astub. Kes saab hoopiski sõjakas muutunud "rahulikumis" uueks juhiks ei ole teada. Moskva praktilise kohaselt ei ole kongressil õigus seda laadi valimisi teostada. Rahunõukogu kogu juhtkonna määrat see, kes maksab hüügelarve — ja senini on selleks olnud N. Liit. Ja Moskva võib siis ka olla ülimalt irriteeritud, et nende poolt nii kallil ja kulukal foorumil Puna-Hiina noored ja sõjakad "rahupartissaniid" tiha rohkem katsuvad tasuta liugu lasta.

A. H.

BRÄNDA TOMTEN

— den berömda vinrestaurangen vid Stureplan —
söker följande medarbetare:

Hovmästarinna/Hovmästare

välmerierad, gärna kunnig i tyska och engelska.

6 Servitriser/Servitörer

— med goda referenser. Språkkunskaper ett plus.

2 skickliga Kockar

med minst 3 års yrkesvana.

Kallskänka

med meriterad praktik från större restaurang. Även yngre kallskänksbiträde anställes.

Semesteravbytare:

Styckmästare

Kock

Husfruktbiträde

Portioneringsbiträde

Servitris / Servitör

Beträffande samtliga platser:

Ring iRF Ulla Andersson, Brända Tomten — tel. 21 27 28 för besök om personligt besök.

ICA - RESTAURANGER

—ett av landets ledande företag
med vardagsrestauranger över hela landet.

Eep 342

Teataja

24. 7. 1965.

Vietnami vari

Juba mitu head aastat tagasi, siis kui aega Hiina aatomprogramm arvestati 10 aastaga, konstateeriti ajakirjanduses, et selline rehv Hiina käes oleks omane põhjustama radikaalseid muutusi olemasolevas maailmapoliitilistes leides. Seejuures arvestati, et aatomrelvastusega 800 miljoni Hiina oleks vaenuline nihaasti lääneriikidele kui ka N. Liidule. Ja kuna riiki de liidud ei ole rohkem staatilised kui rahvuslikud ühiskonnad, siis tundus selline oletus ka väga tõenäosena. Pealgi näis sellele võimalusele osutavat Hruštšovi aegsed tagasihoidlikud lähenemiskatsed USA ja N. Liidu vahel. Nüüd kus Hiina on juba saanud hakkama kahe aatomprogrammi prooviga võiks arvata, et ollakse jõutud selliste olukordadeni, mil need murrangulised sündmused peaksid saama hakkama. Seni ei ole neist siiski veel mingid selgemad märk- ke näha olnud. N. Liit kelle juures muutus peaks kõige pealt ilmuma, jatkab visalt pingutusi endise olukorra säilitamiseks, mis võimaldaks talie elades oma juhtivat positsiooni kommunistlikus leiris ometiigi alles hoida ka normaalseid vahetajaid USA-ga.

Kuigi surve kommunistlike mõtteasuliste poolt on tugev ja ilmselt suurenenud, püüab N. Liit ometiigi oma tegevusvabadust säilitada. Siinmähavaks märkideks sellest on muu hulgas Helsingis peetud maailma rahukongressi eesmärgi päeval N. Liidu ja Hiina delegatsioonide vahel aset leidnud võitlus küsimuse üle kas kongress peaks viivitamatult ameerikalased Vietnamis kuitutama agressoriks. Sellele oli veneleade vastu ja suutsidki 40 mehe suuruse hiinlaste delegatsiooni riimaku tagasi lüüa kuigi nad sejuures olid sunnitud nõustuma Põhja-Vietnami delegatsiooni poolt esitatud kompromiss-resolutsiooniga. Samas suunas osutab Avarell Harrimani "viisakusviisi". Moskvasse. Aga samal ajal võib märgata kuidas selline kaheotsaga poliitika ajades N. Liidule järjest raskemaks läheb. Kõige pealt märkab seda teiste maade kompartei de seiskohavõtetud nii palju kui need nüüd avalikkuse on pääsenud. Igal juhul arvatakse teadvat, et ka satelliidid Ida-Euroopas on hakanud N. Liidule tungivalt soovita Viet-kongile tohusama toetuse andmist. Aga palju sündivamaks surveks on teadagi see "dopeit-Nelson", millise võtte hiinlased veneleade kaela ümber said Vietnamis sõja süttiniseks. See võtte näib küllalt tugevana, et see venelasi varem või hiljem sunnib radikaalsele poliitika kui nad ei taha riskierida juhtiva positsiooni kaotamisega kommunistlikus leiris.

Sellest olukorrast lähtudes tuleb ka vaadelda neid viisaid kuuldusi, mis liikvel on eelolevast ümberkorraldust N. Liidu kõrgemas juhtkonnas. Iga muutus välispoliitikas tingib ju tavaliselt ka teatavat sisepoliitilisi muutusi ja uute nägude esile kerkimist kõrgemas juhtkonnas. Kui vastavalt kuuldusil on nii palju alust kui praegu paistab, siis võib kergelt juhtuda, et enne nende ridade trükkide jõudmist on juba mõned uued tähed Kremli taevas sarama löönud.

Mis tagajärgi need võimalikud muutused endaga kaasa toovad N. Liidu välispoliitikas, selle kohta ei ole seni julenud keegi veel ennustusi esitada. Sama vähe selgust valitseb Ameerika kavatsuste kohta, kes esialgu paistab ainult olevat sellega leppinud, et N. Liit praeguses olukorras ei saa kaasa aidata oodatud ja loodetud Vietnamis läbiarvamiste toime tulekule. Igal juhul peaks Ameerikale olema selge, et aeg ei tööta tema kasuks, vaid et iga nädalaga lähenev olukord mil Hiina aatomsoja kapatsiteet arvesse tuleb. Ja sa-

mal ajal jatkub ja intensiivistub sõda Vietnamis. Nagu me nägime on see sõda tihedalt seotud oluliste maailmapoliitiliste küsimustega, mispärast see osutub aktuaalseks ka Ida-Euroopa olukorra kujunemisele, nii kaugel kui sõjakolde ka nendest maadest ei asu. Sel viisil heidavad Vietnamis sündmused oma varju ka Balti riikide edaspidise saatuse kujunemisele.

EU

Eesti Kultuurifondi üleskutse

Eesti Kultuurifond teostab Lääne-maailmas erakogudes leiduvate vanema ja trükitist lõppenud eestikeelse teatratu, ajakirjade ja ajalehtede registreerimist. Fond pöödnud käesolevaga kõigi kaasmatale poole üleskutses teatada Eesti Kultuurifondile aadressil: Eesti Maja, 243 East 34-th Street New York, N.Y., 10016, kõigist eestikeelsest raamatust, mis on ilmunud enne 1944. aastat ja millest kordustrüki pole hiljem avaldatud. Koos teose registreerimisega palutakse omaniku märkida, kas ta on nõus laenuatama teost Eesti Kultuurifondile mikrofilmiks.

Raamatute kõrval palub Fondi juhatus kaasmatale registreerida ka kõiki eestikeelseid ja Eestis ilmunud ajakirjade ja ajalehtede aastakäike ja üksiknumbreid. Registreerimise arendes kavatseb Fond avaldada erimeerikust üheksite autorite või tööde kohta, mille olemasolust andmed puuduvad, et neid sel teel avastada üksikogudest.

Raamatute kõrval palub registreerida, ka eesti ajakirjade, aastaraamatute ja ajalehtede aastakäike ja üksiknumbreid nagu näit. Eesti Kirjandus, Eesti Keel, Looming, Varamu, Akadeemia, Taie, Oodame, Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat, Otsituleid jt.

Lugejad kirjutavad

Leidsin üllatusena, et olite suvate- nud tähistada mu sünnipäeva omapoole sünnimägi Teie lehe numbris 26. juunil s.a.

Üllatus aga laheneb, kui sõnumi lugemisel avastasin sõnumi otstarve. Teie kirjutate muuseum: "Vabadussõjalaste riigipöördekaite (katse)" paljastamisel sai ta (W.T.) vangla-karistuse...

Kuna samas sõnumis toimetust teeb ka veel juul mu raamatust esinevate andmete autentsust, "mille üle ajakirjanduse veergudel on vaieldud" ja et mu kohtuprotsess on kõikide andmetega toodud mu raamatust, mida olite nähvatavalt lugenud, loodan, et lääne Euroopa ajakirjanduse etika kohaselt avaldate oma lehes mu käesoleva öenduse selle kohta, et ma saan vanglakaristuse mitte "vabadussõjalaste riigipöördekaite paljastamisel" nagu Teie lehes on väidetud kõrgemalt, vaid et sõjakohus mõistis mind vanghi Uue Nuhtluseaduse paragrahv 129 põhjal (karistus kirjutuse eest, milles kutsutakse üles valitsusvõimude korralduste mitteaitmisele). Teistest eeltestat on teatavasti sama paragrahvi alusel vanglas istunud veel K. Päts ja J. Tõnisson. New York, 28 juuni 1965.

Lugupidamisega
William Tomingas

★

Avaldades W. Toomingase kirja puudutaksime käesolevas lehenumbris teid veeldord tema raamatut seiskohalt, mida vapsid taotlesid. On niime tendents märgata, et teatavad isikud, kes olid opositsioonis nn. vaitkaja oleku ajal, on Toomingase raamatut hakanud vaetluma kui mingit praegu-piiblit. Kuna opositsioonis ei tule olla ainult mitte vastu, on vailde millegi parema eest, siis oluline püüda sõgselede jõuda, mille eest vastus võitlesid ja siis järelduse teha, kas need, kes olid opositsioonis täieliku demokraatia nimel saavad end nüüd lugeda solidarsseks vapside ideaalijärg.

Mida taotlesid vapsid?

Kes tahab William Tomingas'e raamatu "Vaikiv ajastu Eestis" abil selgusele jõuda mida taotlesid vapsid, milline riigikord ja välispoliitiline orientatsioon meid selle poliitilise partei võimuletulekul oodanuks seisab 554 lehekülje läbilugemisel võibolla isegi nõutumana kui enne.

Kui katsuda W. Toomingase teosest mingit poliitilist pealmi välja selgitada siis saame umbes järgmisel — võiks ütelda — põhitõdesil:

1920. a. põhiseadus ja üldse kogu järgnev erakondlik aasta-tõde olid halvad. Vapside organisatsioon "oli niivõrd hea, et selle hiljuti kogu ulatuses koopers K. Pätsi poolt veebruaris 1935 asutatud Isamaaliit. Ka Isamaaliitust anti korraldusi ülevaale a. lla (minu sõr. Vaatl.), ka seal olid oodanud alljuhatustega kõikjal provintsisamoti propagandatulekud, kõnelejad ja korrapidajaterühmad inc." (lk. 26). Ja lk. 28 kinnitab W. Toomingas veelgi selgemalt, et K. Päts vaps "hiljem üle külvast tõestanute süüdistustega, sellejuures ise kõike seda tehves (minu sõr. Vaatl.) mille kavatsimist ei teostamisse katsetamist ta pani patuks vabadussõjlastele".

K. Pätsi valitsusega 1934. a. 12. märtsist nimetat W. Toomingas dikta-tuuriks ja autoritaarsseks korra.

Vapside tegevust seervertib ta aga põhiseaduse ja demokraatia kaitsmisena.

Kui nüüd aga K. Päts valitset autoritaarselt ja siiski "kõike seda tegi", mis vapsid paljastades, siis jääb lugelaj W. Toominga korraga mitemille hobsude mingivast selustelut nii kirju pilt, et meeleldi ühineda võid August Rei iseloomustusega Riigikogu 27. juulil 1932:

"Kahjuks on küll kõik vabadussõjalaste mõtteavaldused niivõrd segased ja siis vastuolulised, et vake on neist kindlat ja selget mõtet välja koorida". (Vt. lk. 32).

Me ei kavatse mitte kaitsma kahtla valikva ajastu väärnähete ja demokraatia kirendamist — ainult et kriitikat võib esitada hoopis asjalikumis toomis nagu see eriti hästi ilmneb näit. jaan Tõnissoni koguteose (1960). R. Marandi artiklis trükitseaduse kohta (Vaba Eesti) ja Mikeli-vir kirjutuses põhiseaduse kohta (Eesti Teataja) jt. Ka koguteoses "Hoiake" (Stokholm 1946) on mitmed selles veenva kriitika nüid.

W. Toomingas katsub küll vapsidega koos mainida jaan Tõnissoni nime, aga see on halb teesklemine — vapsid ei teinud Tõnissoni viimast riigivanemaks oledut teatavasti mitte kergeks, ja ei tea, kes need olid, kes talte "Vanemuses" paukhierned pidusid? Ka Teemanti, Penno jt. demokraatlike riigitegelaste nimel ei vabanda mitte vaps.

W. Toomingas on küll näinud palju vaevalis igasuguste materjalide hankimise, aga kahjuks ei ole ta käinud ühte väga lihtsat teed: tsiterida vapside häälkandja "Võitluse" veergudele neid juhtkirju, mis näitaks vapside demokraatlikku mõtteviisi.

Need, kes "Võitluse" as üle mäletavad, teavad, et siial rohkem küll räägiti "kõvast käest" ja "peremehe majja" seadmisest. Kahjuks pole ka siin praegu "Võitluse" aastakäike kaastada, mispärast puudub võimalus omapoolest näidete toomiseks.

Hjalmar Mäe vapside orientatsioonist

Seotütu peame vapside demokraatia vastastus ja välispoliitilist Hitleri-Saksa orientatsiooni tõendama tsitaatidega pisut hilisemast ajajärgust.

Lk. 68 nimetab W. Toomingas "ainas- seks eluajand juhtivaks (minu sõr. Vaatl.) vabadussõjlasteks" dr. Hjalmar Mäed, kes oli natsistliku okupatsiooni ajal nn. omavalitsuse juht. 18. oktoobril 1941 pidas H. Mäe Tallinnas radiokõne, mis ilmus täielikult "Linn Teatajas" (21. okto. 1941).

Eesti — riik olude sunnil!

Hjalmar Mäe iseloomustab selles kõigepealt Eesti Vabariigi loomist järgmiselt:

Sis algas meie iseseisvus, Teist valikut meil ei olnud. Ei olnud ühtki

riiki sel silmapilgul, kellega minna koos, ei olnud teist teed, kui võidelda oma olemasolu eest Vabadussõjas, kus kommunism ja Venemaa ähvardasid meid täiesti hävitada. (Lundeweb-rist Mäe muidugi väitis, V.). Meie ravras näitas elujõudu ja elutahet. Me võitme Vabadussõja ja sime iseseisvaks riigiks. Meie ravras oli aga liiga väike iseseisva riigi jaoks, meil puudus ma- tonduslik hanteldajad, meil puudus poliitiline võim, me olime väid olude sunnil teinud riik, — — —".

Me kaotanuks erakonnamehed

Edasi halvastab Mäe meie iseseisvuse perioodi sõnades, mis kuidagi ei enine neist, mida Lauristin kasutas aasta varem. Mäe mõnitas erakondi ja poliitikutid ründas ta nime- liselt K. Pätsi, J. Laidoneri, A. Reid ja K. Enpulu. Mäe jatkab:

"Meie ravras kannatas, kuid pikka- mōdaks hakkas seegi kannatus lõppe- ma, ja nābes ning jälgides suure ajapaatiga Hitleri võitlust ja võit Saksa- mād, hakkas eesti ravras kasu- maa enesevaldada, mis ilmnar vaba- dussõjalaste rahvaliidkumises ja rasu- res poolelohis. Vabadussõjalaste rah- valiikumine oli ravru lemmikaks ja oli teel absoluutselt võimu enda kätte saamisele. Tegelikult oli päris sel- ge, et nüüd on nende võim kadumas, sest vabadussõjalaste rahvaliidkumise kaotanuks kõik need erakonnamehed ja need süsteimid — — —".

EV juhtkond natsivaenulik

H. Mäe märgib, et K. Päts, J. Laidoner jt. erakondade tegelased olid vaenulikulid vapside suhtes ja jatkab:

"See vaen kujunes välja vaeneks kõige niisuguse mõlemisviisi vastu, mis võiks kuidagi tabastada nende erakondlike saamameeste teenijut. Nōnda siis kasvas — nende sidames otstene vaenlikkus ka Saksa- maa vastu, kus oli võimul valitsemisseisus, mis oli rajatud ainult rahvasteriikidele ja aasusele. Hilisalt sellest vaenust Saksa- maa ja Hitleri vastu oli sakra poliitiline orientatsioon Eesti riigi va- litsusele täiesti vastuolatu. Niibāsti tunnute kui ka rahvaenimise süsteini pärsi oli meie valitsus terava inglise orientatsiooniga ja ravras boolega sel- le järele, et rahvusvõitlialtitudud mõ- ted ja ideed ei pääseks kuidagi viisi desti ravra ladele, — — —".

Hitleri juhtimisel

Mäe salgab muidugi maha Balti riikide mahamüümise natside poolt kommunistidele vārd lehti, et eesti riigi juhtide poolt "anti meie maa kommunistidele". Tuleviku väljavaade kohta ütleb Mäe:

"Annkondse ja ainulaadse ajalo- lise tsiku, Hitleri juhtimisel sünnib praegu Uus Euroopa. — — — Tema juhtimisel ja kaitsel all tabame meie ka nūud, vabanedes saamameeste eks- pluateerimist, vabanedes juuride ja kommunistide poolt meile määratud hävingust, elada kaasa ja töötada ka- sa uue Euroopa riigi loomisel ja ehi- tada üles oma kultuuri".

Mäe ütles lõpuks:

"Meie ees seisab uus tulevik, mis tulevik, millesse meie sammume juba Suur-Saksamaa juhi, Adolf Hitleri, juhtimisel".

Niisitsi: Mäe halvastab oma kõnes poliitilisi erakondi ja kinnitab, et vapsid need kaotanuks, ühtlasi kinni- katab ta, et vapsid jäljitsid Hitleri es- kupa. Eesti valitsusele teeb Mäe ette- heiteid inglise orientatsiooni pärast. Kuna W. Toomingas nimetab H. Mäed juhtivaks vabadussõjlasteks, siis võib tema sõnu võtta küll kogu liku- mense poliitilise suuna iseloomustami- sena, seda enam, et Toomingas ei tee ühtki reservat ooni H. Mäe kõne suhtes. (Ka ükski teine vaps pole Mäe kõne suhtes seni avalikult end kuidagi reserveerinud).

TEATAJA

Vastutav väljaandja
(ansvarig utgivare):
Ervin J. Nõmmera
Toimetajad: Aleks. Varma,
Harri Kiisk, Adelaide Lemberg

Arsenalsgatan 1-III, Sthlm C
Kaastöö ja muu post saata aadressil:
Box 16 323, Stockholm 16
Telefon 20 70 61
Postgiro 53 751
Tellimishinnad:
Skandinaviaas 3 kuud 11 kr., 6 k.
21 kr., 12 k. 40 kr.
Muial 13 kr., 25 kr., 48 kr.
TEATAJA TALITUS
on avatud teispäeviti ja nelja-
päeviti kl. 10—14.

Tryckeri AB Mercor, Stockholm 1965

Kes tulevad Eestist?

Helsingi reisirüürod, kes korraldavad nii grupi- kui üksik- reise Helsingist Tallinna, arves- tavale sõitjate arvu nādalas kuni 1200-le. Tallinnas on tehtud et- veltalvistusi nende matkamiseks ja ringsõitudeks. Kui Helsingis pärida kas ja kui suurel määral on Tallinnast turistide oodatu, van- gutakse vastusteks pead. Pole teada.

Reisirüürod "Lomamatka" (ütel- dakske olevat punakat värvi) direk- tor Meeri Elo seletas TASS-EA korrespondent A. Langile Helsingi- gis pikalt-laialt soomepoolsest reisi- huviust. Tallinna laulupidule pidi minema kuni 500 soomlast ja vä- lisriikideist, eriti Rootsiast, tulevat rohkesti avaldusi reiseiks.

Soome-Noukogude sõprusühingu esimees Toivo Karvonen ütles sa- male A. Langile, et otseühendus "loob uusi võimalusi Soome ja okupeeritud Eesti Entsüklööpeedia laiendamiseks". Laulukooride, or- kestrite ja teatrite vastastikusel külaskäigud muutuvad hõlpsamaks ja odavamaks. Noukogude sõber lisas, et "see liin saab meie sõpru- se ja koostöö süvendamise vahendi- diks".

Harilikule surelikule antakse vaevalt võimalust kasutada oma soovikohaseks matkaks seda "sõp- russe laevaliini", nagu Helsingi- Tallinna ühendust noukogude aja- lohtedes nimetatakse. Sellele voi- malusele pole vihatud üheski aja- lehesõnumis ega teates Tallinn- Helsingi laevatehenduse taasavami- sest.

Eesti kirjanduse noukogu — sel- lenimeline eriorgan on Noukogude Kirjanike Liidu juhatuses juures. Esimeheks on Andrei Turkov, eesti kirjanduse tundmine näib tal piir- duvat venekeelsele tõlgetega.

★

Vapside ringkonnast on mõnikond avaldatud arvamist, et tulnaks nemad 1931 võimule sidumiseks nad Eesti sa- ruse Hitleri-Saksamaa ja nii jāt- naks vee baasid tulemata. Nad us- tavat ainult ühe väikesse asjolu: Hi- leri-Saksamaa ei võideld sõda. Meie saatus aga kujunenud morales mõ- tes hoopis halvemaks — me sattu- naks Soveti okupatsiooni alla Hitleri vasallriigina ja ilmselt oleks sellise maa okupeerimist peale II Maailma- sõja lõppu kõige tunnustatud seadus- liseks suurte demokraatiate poolt. Iseäsiava Eesti okupeerimist po- le aga seni ükski maailma- poliitikas ouline demokraatlik riik tunnustanud. Meie diplomaatlikud esindajad tegutsevad edasi nii USA- ku Londonis. (Kindlasti ei saanuks seda positsiooni säilitada natsistliku Eesti saadikud!)

Kokkuvõttes võib küll ütelda, et oleks kriitiline väikva ajastu vigade suhtes tuleb aga siiski seda sajavõra eelistada vapside totalitaarse dikta- tuurile. Väikiv ajastu oli juba möö- dumas ja ei ole kahtlust, et ajajook- sil jõudnaks me uuesti välja täieliku demokraatia juurde.

VAATLEJA

REINO SEPP

REE juhatus kiidab V. Kiviaia intervjuu heaks

"Eesti Postis" (nr. 5—6, 1965) avaldab REE juhatus ilma allkirjata kirja, milles asutakse V. Kiviaia intervjuud "Alton-bladele" (3. 5. 65) kaitsma. Kokkuvõttes üeldakse, et E. Komitee avaldus ühenduses V. Kiviaia intervjuuga "ei mõjuta Esinduse juhatuse usaldust oma abiesimehe V. Kiviaia vastu".

"E. Posti" pealkiri on pateetiline: "Kas avalik mõttevahetus kahjustab eestlaskonda ja meie ühiste sihtide püüdenist?" Muidugi mitte — võib sellele kohe vastata. Aga eelduseks on, et omatakse mõtteid, mida vahetama hakata!

"E. Posti" hiljuti mõda V. Kiviaia artikli täpselt refereerimise, lootes et lugejad enam V. Kiviaia algteki ei mäleta. Nii on ju muidugi võimalik väita, et "Kiviaia jutuaimesed leidis kõige pealt Eesti Komitee enast püüdnud olevat" (meie sõr. T.) ja REE juhatus kirjutas märkida, et V. Kiviaia sõnavõtt ei ole "sihtitud ei Eesti Komitee ega eestlaskonda vastu". (Tõepoolest — rünnak on rohkem lasklaskonda!) Kes aga üuesti 3. 5. "Altonbladet" avab näite, et V. Kiviaia oma intervjuu alustab E. Komitee ründamisega. Kuna nii "E. Posti" kui REE juhatus püüavad nüüd asja ümber pöörata, siis on põhjust üksikasjalisemalt vaadelda, mida V. Kiviaia öieti rootsi avalikkusele jutustas.

E. Komitee ja rootsi võimude ründamine

Intervjuu pealkiri ütleb, et 21600 eesti põgenikku Rootsis ei saa läbi rääkida (förhanda) Rootsi riigivõimudega. Hr. Kiviaia matemaatika käib nimelt järgmiselt: Rootsi riigivõimud ajavad eestlaste asju Eesti Komiteega, millel on umbes 400 liiget. Eestlasti on Rootsis 22.000, seega 21600 ei saa võimudega läbi rääkida. Huvitav, kas rootsi ametastused tõesti küsivad nende poole pöörduvate eestlaste käest E. Komitee liikmekaarti?

REE viisiti Rootsi haridusministri juurde

Et väljaspool E. Komitee liikmeskonda olevad eestlased ei pääse rootsi võimude juurde on V. Kiviaia jame vale. Kui ta avab näit, REE ametliku häälekandja "Rahvuslik Kontakt" (nr. 4, 1968), siis leidub siin REE koolitöötajate Priidu Puusepa artikkel "Koolide küsimus laheneb".

P. Puusep kirjeldab seal, kuidas REE delegatsioon käis Rootsi haridusministeri märgukirja esitamas eesti

koolide asjus. P. Puusepa kirjutisest selgub, et nad kahtsid, et "küll saab noomida ministrit, küll kurjustavad ajalehed, küll nriiseb rahvas." — Olime ettevalmistatud niisuguseks vastuvõtuks. — Aga tuli üllatus. Suur ja bea üllatus. — Ministri vastuvõtu läbiks vastus: teie soov täidetaks. — Olime siis peatastis isina nõnud. — Kõigepealt peame näitama, et meil on lapi, kes oma kooli soovivad, et on õpetajaid, kes õpetada oskavad, et on rannu, kuhu kooli saame pügitada!.

Kui REE koolikomisjon seda kõike enne ei selgitanud, siis ei miksia imetada, et haridusminister nähtavasti avaldust ebaõnnestunud naljana käsitles. Aga on see E. Komitee süü?

Tunnustus E. Komiteele?

E. Komitee võib aga muidugi ka teatavalt ühustund tunda selle onamoodi tunnustuse üle: REE abiesimees ütlenud must-valgel, et REE-d ei võeta mingi tõelise eestlaste esindusena, küll aga tunnustatakse selleks Eesti Komiteed. Mis jääb siis muud üle, kui soovitada veelkord kõigile — kes seda veel pole — E. Komitee liikmeks astuda, sest ka hr. Kiviaad tõendab et nii ollakse esindatud. Komitee on ka tõesti palju avaram organisatsioon — hr. Kiviaad märgib 400 liiget (arv on piramata), REE-l on neid vaid 100 ja arv on piratund.

V. Kiviaad ütleb, et eestlastest "paljud elavad kogu oma meeleaga tavaliselt kodumaa. Neile on Rootsi täiesti võõrad". Et me kodumaa ei ole unustanud on loomulik, aga sellepärast ei tarvitse veel Rootsi olla "täiesti võõras"! Mida selle väljendusega on tahetud kätte saada?

Miks toimus ümberasumine Kanadasse?

1948. a. olevat V. Kiviaia andmel Rootsis olnud 10 eesti algkooli. (Mõeldud?) "Siis võeti riiklik otsus ära. — See negatiivne otsus viigi poolt põhjustas, et 9000 eestlast emigreerunud edasi eestlasi Kanadasse". Aga V. Kiviaia jutustust ei selgu, kas sedne riik lüüsis eesti lastele oma algkoolid? Meie teada neid siin

Ida Schwalbe mälestuseks

10. juulil suri Helsingis end. E. Vabariigi konsuli abikaasa pr. Ida Schwalbe 88 aasta vanuses ja maeti 19. 7. Võibolla on kõige õigem kui pr. Schwalbe mälestuseks anda edasi mõningaid tema enda mälestusi. Need peaks andma pisutki almu tema tegevuse alustusest.

Kümne aasta eest tuli Helsingisse toimetada märgukirja väljajagamiseks Interparlamentaarse Üntooni liikmetele. Seda oli terve kohvritäis. Kuidas seda hulka võtta? Min. Vatma andis nõu: "Kirjuta pr. Schwalbele!" Ja kohe tuli selge vastus: "Saate kõik mis vaja minu aadressil!" Helsingisse jõudes ja pr. Schwalbet külastades ütles ta: "Tulin just ümarnast. Käin jäa päeva". Ta oli siis — 1955. a. suvel — 78-aastane. Värskest ja vitalisust märkas aga kogu aeg.

— Kus te peatute?
— Hallbergi pensionaadis Alesanderin katul.

pole. Tegelikult oli suurimaks ümberasumise tõukejõuks asjaolu, et Sovet haaras võimu Tšehhoslovakkias ja Soome iseseisvus oli noatera püü — nagu teame. Lehtisese ajendatavale aastakäike näeme, et tol ajal (1948 — 50) oli sageli esinevaks arutlusaineks kas siirduda edasi või jääda Rootsi. Kaaluvaim oli just julgeoleku probleem. Miks V. Kiviaad sellest vaikib?

Kiviaad hirmutab rootsi võime

V. Kiviaad märgib, et praegu on Rootsi eestlaste juhtkond "mõeldakate traditsioonide" käes. Esinevateks aga ka suhteliselt palju "ekstreemsete poliitiliste vaadete", kellede "mõjuidega" olnud suurel määral ühest ideoloogias: vaimuliku substantsi Rootsi. Ta jätkab: "Kui rootsi poolt midagi poliitilist ei tehta, on risk, et vaimuliku element võtab üle kogu".

Oleks ju huvitav, kui V. Kiviaad eesti avalikkusele lähemalt seletaks, kes on need "ekstreemsete vaadete" ja "vaimuliku elemendid". Mida selle väljendusega tahtnud? Kas hirmutada rootsi võime — või mida?

Kiviaad tembelab lätlasti fashistideks

Krooniks kõigele aga hakkab V. Kiviaad arutama ka läti pagulaste probleeme — "kas on toimunud tõelised ekstsitatsioonid", nagu ta mainib. Nimelt olevat "fashistid" korraldanud "vaimuliku võimsust", et haarata võimu "moderaatselt gruppi". Aga selline "ekstsitatsioonid" on ju ka eestlastele hästi tutav Uddevalla valimisvõltsimisist. Need läti "fashistid" aga keda hr. Kiviaad mainib pole meie andmed midagi muud kui REE läti poolse mõtteasenduse kelledega on arendatud sealpool isina intimest koostööd. Mida taotles V. Kiviaad sellega, et ta hakkas läti ühiskonnast ainult negatiivset esile tooma? Mida ütles meie, kui lätlastel meist poleks rootsi avalikkusele muud rääkida kui "Uddevallat"? V. Kiviaia intervjuu on igatahes lätlaste hulgas rohkelt pahameelt tekitanud. Miks tahis Kiviaad rikkuda meie häid suhteid naaberhahvaga?

Kui tem võis V. Kiviaia seisukohti käsitleda nõu, privaatlõuna, siis nüüd tuleb hämmastavale konstaterandile, et ühe eesti organisatsiooni, REE, juhatused teadise aafrika, mille õige tagapöhi tundub olevat rohkem kui ainult rumalus, solidaarsuseks kuulutab.

* Lennuinsener Jüri Kalviste ja keeltõlõlõpõlane Lenne Kabe — end elukohat Stockholm ja 1956. a. alates Venezuela — abiellusid Los Angelesis.

XIX Põhjamaade koolikongress

toimub 22.—26. juulini Islandi pealinna Reykjavikis. Pärast ametliku osa lõppu toimuvad pikemad ringreisid Islandi koolide, looduse ja maastiku isearastustega tutvumiseks. Eestlased õpetajate Keskkühingu poolt võtab kongressist osa mag. Herman Rajamaa.

†
Lahkusid meie kaasvõitlejad
Johannes Soodla
W. R. II/2 ja II/3
Konstantin Kanep
W. R. II/3
Rudolf Rünk
V. R. II/3
Kurvas leinas
VABADUSE RISTI VENNAD
ROOTSIS

sed nagu need luuletajad on siis nähtavasti unustab ühtlased selga. Daam rahuldas selle seletusega.

Schwalbe kinkimäri külastas sageli ka Sibelius kellele meeldis pr. Schwalbe veeleida. Sibeliusel oli kombeks osta igaks kontserdiks mida ta juhatas uued jalaõud, Teistkorda ta enam neid jalga ei pannud. Pr. Sibelius oli hädas kodus kasvava jalaõude hulgaaga (kuna Sibelius juhatas tol ajal tihti). Nad leppisid siis kokku, et pr. Schwalbe võtab need, vaid kord tarvitatud jalaõude teatava hinnaga eest tagasi ja müüb odavamalt edasi.

Kord ilmus Sibelius ärra kohvriga ja hüüdis: "Pr. Schwalbe, tulge vaadake, mis mina ostsin!" Kui Sibelius kohvi avas nägi pr. Schwalbe seal toorest lõhe, mis oli juba jõudnud kohvrit tugevasti määrida. Sibelius aga seletas: "Naine ütleb, et ma kunagi midagi praktilist ei osta, aga kas see pole siis lõhe?" Helises telefon ja pr. Sibelius küsis murelikult, kas Sibelius juhulikuks äris pole. Pr. Schwalbe jaatava vastuse päle kurtis pr. Sibelius: "Ta pidi minema teistpealt frakkki ära tooma, et õhtul kontseriti juhatada ning andsin talle uue kohvi kaasa!"

* Pr. Ida Schwalbe abivõimude ja eestseisjadana väärtusega kaasabi Eesti Välisdelegatsiooni kindlustab nii temale kui kadunud konsul Ed. Schwalbele jääda koha meie vabadusvõitluse ajaloos. Ja kuni kõige viimase ajani oli pr. Schwalbe aktiivne kaasajastaja meie vabaduse taastamisvõitluses.

-Ida-

SAS korraldab odavaid reise USA-sse

1944 siirdus kümneid tuhandeid eestlasi Rootsi ja Saksamaale, ning viimasest omakorda üle Atlandi ookeani. 1950. a. te ringi läks Rootsi omakorda rohkesti kaasmaalasi Amerikasse.

Väga paljudel on kindlasti USA-s sugulasi, sõpru ja tuttavaid, keda pole kohanud enam 15—20 aastat. Kui varem oli üheks takistavaks asjaoluks võrdlemisi kõrge sõiduhind, siis nüüd on siin toimunud tunduv hinna alenemine.

Nagu eelmises "Teataja" ilmu-

nud SAS-i kuulutusest võis näha korraldab SAS nüüd nn. 21-päevapileti reise Göteborgist New Yorki ka tagasi Rkr. 1968:— eest. Aasta alul kolis SAS Flygeti Stockholmis Normalmstorgilt Hötorgeti juurde uttesse elegantsestesse ruumidesse Sveavägen 22, kust võib saada üksikasjalisemat informatsiooni. Ka teistes suuremates linnades on SAS-i esindused. SAS on avaldanud bröšüüri hinnaalannusega reiseide kohta, mida on saada ka reisibüroodest.

NY MOJLIGHET

Ni kan nu beställa genom oss semesterresor till världsberömda kurorter i SSSR som gäva till Edra släktingar och vänner bosatta i SSSR.
OBS! BILLIGA PRISER.
Begär prospekt från:

AB NYMAN & SCHULTZ

Paketavdelningen
STORA HOPAREGRÄND 4
STOCKHOLM C
TEL. 22 50 80

FIRMA NYMAN & SCHULTZ

Emottager från privata personer beställningar på gåvor av hög sovjetisk kvalitet för leverans: tullfritt och utan några andra kostnader till släktingar bosatta i Sovjetunionen.

Använd denna möjlighet.

Billiga priser, snabb leverans, förstklassiga varor.

Som gåva kan man beställa olika slags varor bl.a. personbilar, motorcyklar, mopeder, cyklar, kylskåp, pianon, TV-apparater, radioapparater, transistorradioapparater, klockor, skodon, kläder, tyger och andra varor.

Sänd ej svenska motvaror till SSSR. Beställ sovjetiska motvarupaket.

Ni sparar tid och pengar. Leverans i oskadat skick garanteras.

Närmare upplysningar:

AB NYMAN & SCHULTZ

Paketavdelningen
Stora Hoparegränd 4
STOCKHOLM C
Tel. 22 50 80

Noor olla...

Eesti Komitee koolitoimkonna ja Eesti Karskuskomitee ühisel väljaandel ilmus brošüür "Noor olla...", mille autoriks on Helmi Mäelo.

Brošüür käsitleb narkootika, nikotiini ja alkohooli mõju inimestele.

Selleks tööks on autor läbi töötanud hulgaliselt teaduslikku kirjandust rootsi, saksa, soome ja ameerika teadlaste sulest. Lühikokkuvõttes on välja toodud kõige olulisemad uurimustulemused mainitud narkootiliste ainete kohta. Eriti väärib välja tõstmist saksa teadlaste uurimused nikotiini, suitsetamise mõjust inimorganismile ja ka vaimule. Uudse tähtsusega on ka alkoholi- ja jookide esile tõstmise selgitus kodusteks pidudeks, eriti noorte peopäevadeks. Seepärast väärib brošüür, mis on küll kirjutatud noortele, ka kodude ja perekondade tähelepanu. Brošüüri saab tellida tasuta Eesti Komitee Koolitoimkonnalt — Drottninggatan 85, I, Stockholm C.

PEN-klubi 33. kongress

peeti juuli alul Jugoslaavias Bledis. Uueks esimeheks valiti ameerika kirjanik Arthur Miller. Prantslaste kandidaat, Pariisis elav Guatemala kirjanik Migul Asturias, ei pääsnudki valimisele. A. Milleri ülesseadmisel rõhutati eelkõige tema populaarsust idabloki maades.

Kongressil kerkis teravalt üles kirjanike vahistamise küsimus N. Liidus, Hispaanias ja Portugalis. Jugoslaavia ise säästis 500-liikmelisele kokkutulekule selle probleem. Mihajlo Mihailov, kes oli kohut all N. Liidu laimamise pärast oma reisikirjelduses "Moskva suvi 1964", mõisteti teises instantsis õigeks just enne kongressi kokkutulekut Bledis.

Okupeeritud Eestist võttis selles osale Johannes Semper N. Liidu vaaletajate delegatsiooni koosseisus. Semper on sagedamini kui ükski kirjanik pääsenud osa võtma rahvusvahelistest kokkutulekuid. Alles kevadel oli ta Weimaris "progressiivsete" kirjanike ülemäärmisel konverentsil, kus tegeldi küll rohkem USA Vietnamipoliitika kui kirjandusega. Semper esindab neil kokkutulekul, nagu viimati Blediski, mitte eesti, vaid soveti kirjanikke.

Kes? Kus?

* Thomas von Vegesack kirjutab "Stokh.-Tidningenis" (19. 7. 65) eesti kirjanikest Rootsis ja annab edasi jutuaajamised August Mälu ja Ilmar Laabaniga, kellede pildid on ka kirjutuse juures.

* Enneliina-Rosalie Brik suri 11. 7. Rotterdami Sünd. Tartus 16. 2. 1994. Leinab tütar Tamara Fofanov kes on Hollandi E. Seltsi juhatusse liige ja agar seltskonnategelane.

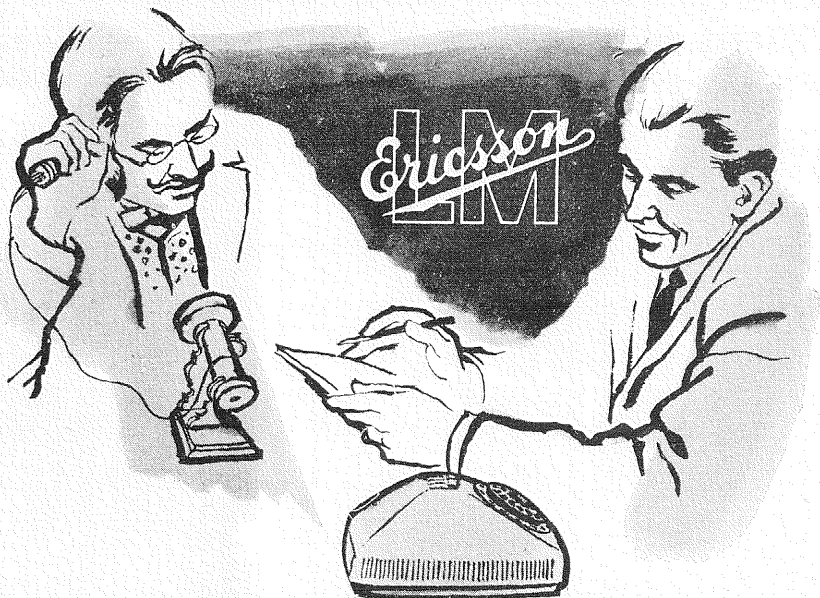
* Eero Lepp ja Merike Hellat kihlusid Stokholmis.

* Juhan Kaaman ja Anne Talts laulatai Stokholmi Soome kirikus öp. K. Veemi poolt.

* Ühlopileane Jüri Kuroi ja fil. kand Oul Anderson laulatai: Lundis.

OKUPATSIOONJUUBELI LAULUPEO

kirjelduse avaldame järgmises lehes.

Linjen som aldrig blir bruten

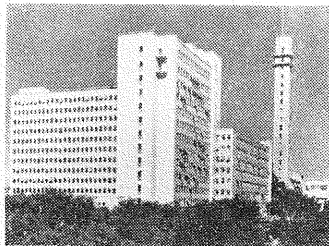
Ar 1876 startade Lars Magnus Ericsson sin lilla finmekaniska verkstad vid Drottninggatan i Stockholm.

Från en blygsam början har företaget vuxit till en världskoncern, Ericsson-gruppen, representerad i ca 90 länder och sysselsättande över 40.000 personer världen runt.

Alltsedan starten har LM Ericsson varit ledande inom telekommunikationsområdet alla grenar: telefonapparater, automat- och bärfrakvenstelefoner, för att nämna några av de viktiga. Den samlade erfarenhet och yrkesskicklighet, som LM Ericssons verksamhet bygger på, har gjort LM-märket till en symbol för hög kvalitet.

Denna inriktning på KVALITET går som en obruten linje genom LM Ericssons utveckling från den oansenliga verkstaden till dagens världskoncern. Den spåras i de uppmärksammade pionjärsatsarna på olika områden av teletekniken.

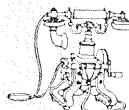
Och den har lett till att man idag konsulterar LM Ericsson överallt där det behövs en snidig, snabb och effektiv lösning på teletekniska problem.

Del av kontorsbyggnaderna vid Telefonaktiebolaget L M Ericsson, Midsommarkransen.

En sensation på sin tid: L M Ericssons första bordstelefon, modell 1879.

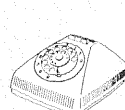
Den första bordstelefonen med mikrofon i en enhet. Modell 1892.

1931 lanserade L M Ericsson den första telefonen i plastkåpa.

"Ericofonen" av 1956, där allt är samlat i en enda, lätthanterlig enhet.

Ericovox, den högtalande rikstelefonen av år 1959.

Den nya, lätta Dialogapparaten av år 1962.

TELEFONAKTIEBOLAGET LM ERICSSON Stockholm 32

Ilmar Laabani esinemisist Ameerikas

Hiljuti saabus Rootsi tagasi luuletaja Ilmar Laaban, kes ligi poolt aastat viibis USA-s ja Kanadas kus ta tutvus kultuurieluga ja pidas rea ettekandeid saatesit ülikoolides, andis intervjuusid TV-s ning kõneles eestlaste keskustes.

Iowa ülikoolis pidas Laaban loengu kaasaagsest euroopa luulest ja võttis külalisena osa muusikakolmnäse töökoja tööst, kus tuli arvustada tehtud töökeid. Ka võttis ta osa võrdleva kirjanduslooseminaris toimunud vaidluskooolekut. Northfieldis St. Olofs College'is kus õppejõuma töötas prof. dr. J. Ivask kõneles L. Laaban vabandusmeelsest federalismist. Loeng toimus poliitiliste teaduste fakulteedi korraldusel. Columbia ülikoolis (New York) esines Laaban ettekandega rootsi kaasaagsest luulest, Montreali prantsuse keelsele televisioonis andis Laaban kaks intervjuud — üks puudutas Rootsi kui heoluriigi olukorda, teine Laabani tegevust kirjanikuna. San Francisco mitteärilises televisioo-

nis oli Laaban kaastegev ühes poolliturneises saates võrreldes Rootsi ja Ameerika moodsat muusikaalu. Eestlastele kõneles Laaban peamiselt kahel teemal — esimene puudutas kaasaagset eesti luulet, teine eesti kaasaagset kultuuri võrreldes tänapäeva kultuuriga. Üliõpilastele kõneles Laaban veel eesti noore generatsiooni ülesannetest ja võttis osa mitmetest vaidluskooolekutest. New Yorgis kõneles Laaban E. Naiskubis eesti luulest, New Yorgis kõneles Laaban ka tendentsidest tänapäeva kunstis.

Ilmar Laabanil oli rohkesti kokkupuuteid nii eesti kirjanike, heliloojate kui kunstnikega. Kuna viimaste looming Rootsis on kahjuks üsna vähetuntud siis tõstab

Laaban eriti esile mõningaid nimesid, kes vääriks suuremat tähelepanu. Eeskätt Eduard Rüga ja Hans Tsink New Yorgis, Rutt Tulving, Osvald Timmas ja Ränd Torontost ning Mai Onno Los Angelesis.

Paljust Amerikka kultuurielu sündmustist mida Laaban kaasa elas märgib ta sümfooniakontserti Chicagos kus toimus kahe Stravinski uusima teose maailma-esiettekanne R. Crafti juhatusel kuna Stravinski ise juhatus osal baletti "Pulcinella" kontsert-vormis kuid ühelkülal koos laulupartidega. Ka juubelkontsert Edgar Varése 80-a. sünnipäeva tähistamiseks pakkus suurt huvi, seda enam, et viitahale autor ise kohal oli.

Euroopas senj väga vähe tuntud helilooja saanud huvitavaid kohtumisi Harry Partch'iga, keda ka USA idarannikult vaevalt tuntakse nagu hiljem selgus. Laaban ja Mart Valgemäe otsisid Partch'i Los Angelesis üles. Ta on umbes 60-nädal elustas, Partchi kompositsioonimeetodi kohta ütles Laaban, et

helilooja on jaganud oktava 43 osaks ja konstrueerinud rea uusi instrumente. Tema loomingusse kuulub m.h. ooper "Oeidipus", kantaati mille teksti moodustab töötute jutt rongis. 1930-ndate aastate alul valitsenud tööpuuduse ajal sõitis Partch töötuna kaubavaguneis läbi USA ja jäädavastast need muljed kantaadis. Kantaati läbisat rongi rütm, Patch oli lõpuks märkinud, et ta pole tühinud kirjutamist, küll aga oma tööde ennenkandmise organiseerimist.

Järeilmärkus:

Nagu üks uuemaid Schwanni heliplaadi katalooge märgib (May 1965, lk. 39) on nüüd terve rida harvamahtitud helitööd heliplaadil kättesaadav. Need kes on huvitatud üksikasjadest, võivad kirjutada aadr. Composers Recordings, Inc. 170 West 74th Street, New York 23, N. Y., U.S.A. ja paluda 1965 catalog. Plaat nr. 198 kannab nime The Music of Harry Partch. Gate 5. Märgib helilooja enda ansambli.

H. K.